

צדקותו של נח

אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹקִים הִתְהַלֵּךְ־נֹחַ:
(בראשית ו' ט')

על המילה "בדורותיו" מעיר רש"י:

"בדורותיו - יש מרבותינו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאלו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר, ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום:"

יש לשים לב שכאשר רש"י מביא את אלו המפרשים לשבח הוא מכנה אותם "יש מרבותינו" אבל כאשר מזכיר את הדורשים לגנאי מסתפק רש"י במילים "ויש דורשים אותו". ניתן להסיק מכך ש"רבותינו" הם אלו אשר מעדיפים להתרכז בטוב שבכל אדם.

אבל לגופו של ענין, המהר"ל בפירושו על החומש "גור אריה" מבאר את דברי רש"י אלו בנוגע לצדקותו של נח באור חדש ומעניין.

תחילה, מעורר המהר"ל על הקושי בהבנת שתי הגישות, הדורשים לשבח והדורשים לגנאי מכוח שאלה פשוטה. אם מטרת ה"דורשים" עניינם לעמוד על צדקותו (או אי צדקותו) של נח, הרי שבשתי הגישות ניתן למצוא כשל הגיוני. על הדורשים לשבח ניתן לתמוה, מי ערב לנו שבדור של צדיקים היה נח דאי צדיק יותר, אולי להיות הוא הנחמן? הרי יתכן שהיוקא בדור של צדיקים לא היה

נחשב נח לצדיק? הרי רש"י עצמו מביא לקמן שנח "מקטני אמונה" היה, הרי לנו שהיה דופי בצדקותו של נח, ואיך התעלמו מדופי זה אלו הדורשים לשבח?

מאידך על הדורשים לגנאי ניתן להקשות, מנין להם שבדור של צדיקים לא היה נחשב נח לכלום? הרי יתכן שאם בדור של רשעים, ללא מדריך ומורה הגיע נח לדרגה שנחשב בה כצדיק, הרי יתכן שבדור של צדיקים, בהדרכתם של צדיקים אחרים היה נח מצליח להגיע לדרגה גבוהה יותר של צדקות?

מכאן מסיק המהר"ל כי לא יתכן שמטרת "הדורשים" לשבח ולגנאי הוא לעמוד על דרגתו האמתית של נח. מטרת הדורשים לשבח ולגנאי הייתה אחרת לחלוטין.

העובדה ברורה היא שנח ניצל מהגזרה שנגזרה על בני דורו להיאבד במי המבול. יש כאן שאלה עקרונית בדרכי הנהגת הקב"ה את עולמו: מדוע נח ניצל לעומת שאר בני דורו. אפשרות אחת אומרת שנח ניצל מכיוון שהיה צדיק לעומת בני דורו. לפי זה ניתן ללמוד מכך לימוד עקרוני בדרכי הנהגת הקב"ה. צדקות המוגדרת כצדקות יחסית (היינו רק ביחס לבני דורו) מספיקה בכדי להינצל מעונש הדור. ניתן למצוא סימוכין להנהגה זו של הקב"ה מדברי רש"י לקמן (בראשית י"ט פסוק י"ט) בנוגע לדברי לוט: "כשהייתי אצל אנשי סדום היה הקדוש ברוך הוא רואה מעשי ומעשי בני העיר, והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל, וכשאבא אצל צדיק אני כרשע".

האפשרות השניה בהבנת הצלת נח ממי המבול גורסת כי ניצל משום שהיה צדיק גמור. לפי זה ניתן ללמוד מכך שהקב"ה מציל רק צדיקים גמורים מעונשי הדור כולו.

נמצאנו למדים, שבאמת אין לנו דרך לעמוד על צדקותו של נח, והאם היה נחשב לצדיק בדורו של אברהם. המחלוקת המובאת בדברי רש"י מתייחסת אך ורק ודרכי הנהגת ה' את עולמו. האם די בצדקות יחסית בכדי להנצל מגזרה המוטלת על הדור כולו או שמא רק צדקות גמורה מאפשרת הצלה.

הבנה מחודשת בשכרותו של נח

וַיִּחַל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיֵּטֶע כָּרִם: וַיִּשֶׁת מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אֶהְלָה:
(בראשית ט' כ'- כ"א)

בהשקפה ראשונה, פסוקים אלו אינם מתארים את נח באופן חיובי בלשון המעטה. המדרש אכן שואל מדוע נח פנה לטעת כרם ולא זרע שדה חיטים למשל. הגאון ר' שמעון שוואב מתמקד אבל על נושא שכרותו של נח ותוצאותיו, המוזכר בפרשה. לכאורה התיאור הנ"ל אינו מתיישב עם הפסוק "איש צדיק תמים" הנאמר על נח. אמנם נכון הדבר שעל יין נאמר "נכנס יין יצא סוד", אבל כאשר המדובר בצדיקים ה"סוד שיוצא" הוא סוד של תורה וקדושה.

הגאון ר' יצחק הוטנר פעם התבטא שישנה מחסום בין לבו של אדם לבין פיו. מחסום זה נופל כאשר שותים יין. כאשר פנימיות הלב הוא טהור, היין אמור לגלות טהרה.

לפי האמור, היין ששתה נח היה אמור לגלות את צדקותו ולא להיפך? בנוסף לקושי הנ"ל הרי מצאנו בהמשכו של הפרשה (פרק ט' פסוקים כ"ה-כ"ז) שנח מתנבא בהקשר לעתידם של בניו. האם אין זה מוכיח שנח לא איבד את מעלת הנבואה.

עקב כל האמור, מחויבים אנו להתבונן מחדש בפרשה זו בתורה. נקדים שאלה נוספת בכדי לבאר את הנושא באור חדש. התורה מכנה את נח בפסוק הנזכר כ"איש האדמה". מה משמעותה של תואר זה הניתן לנח לאחר המבול?

מבאר הגר"ש שוואב שלאחר המבול, נח היה משוכנע כי העולם הגיע לתיקונו הגמור, וכוחות הרע בעולם נעלמו כליל. נח היה בטוח שעתה הוא הגיע לדרגתו של אדם הראשון לפני החטא. אדם הראשון נקרא כך על שם שנוצר "מן האדמה", כמבואר בפסוק "וַיֵּצֵר ה' אֶל־לֵקִים אֶת־הָאָדָם עֹפֶר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נֶשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" (בראשית ב' ז'). הרגשה זו של נח רמוז בתואר שניתן לו לאחר המבול "איש האדמה". דווקא משום כך, נטע נח כרם משום שלפי שיטה אחת עץ הדעת טוב ורע היה כרם. נח בקש לתקן את חטא אדם הראשון באכילת עץ הדעת מכיון שחשב שלא יהיה באכילתו כל פגם מחמת העלמות ה"רע" בעולם לאחר המבול. גם העובדה שהיה ערום קשור למחשבה הנזכרת של נח. נח היה בטוח שהגיע לדרגת אדם וחוה לפני החטא כאשר הילכו ערומים בגן עדן. עובדה זו נבעה מדרגתם הטהורה לפני החטא. לאחר המבול, נח היה בטוח שהשיג דרגה זו של טהרה.

התבוננות מחודשת זו מאירה את הפרשה הנ"ל באור חדש לחלוטין.